TURUN YLIOPISTO

TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUS

# Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Viite: Asia: O 9/2023 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2023 – 2027

Tulevaisuuden tutkimuskeskus lausuu pyydetystä aiheesta seuraavaa. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen näkökulmasta tulevaisuusvaliokunnan tulisi kiinnittää huomiota seuraaviin aiheisiin tämän vaalikauden aikana:

## Planetaarisen kestävyyden haasteesta positiivisiin tulevaisuusvisioihin

Merkittävin tämänhetkinen haaste liittyy ihmiskunnan selviytymiseen: Kuinka pystymme saavuttamaan planetaarisen kestävyyden, jotta voimme turvata hyvät elinolosuhteet niin lähitulevaisuudessa kuin pitkällä tähtäimellä? Millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta ihmiset voivat jatkaa olemassaoloaan osana planeetan elämän kirjoa? Eri puolilla maailmaa tapahtuva globaali ympäristön muutos ilmastonmuutoksen ja luontokadon ajamana lienee suurin ihmiskuntaa kohdannut muutosprosessi, joka muuttaa paitsi elinolosuhteitamme myös sitä, miten me elämämme ja yhteiskuntamme järjestämme.

Ilman toimenpiteitä ihmistoiminta aiheuttaa yhä mittavampia tuhoja sekä ihmisille itselleen että elinympäristöllemme. Ilman aktiivisia toimia nyt, menetämme mahdollisuutemme hidastaa ja ehkäistä pitkällä tähtäimellä yhä suurempia riskejä sisältäviä kehityskulkuja. Ilmastonmuutoksen ja luontokadon hidastaminen ja niihin sopeutuminen edellyttävät radikaaleja muutoksia. Vaikka paljon on jo tehty, lisää nopeasti vaikuttavia toimia tarvitaan.

Vallalla olevat elintapamme ovat keskeisiä syitä maapallon tilan heikkenemiseen elämän ylläpidon kannalta. Kestävyystutkijat korostavat entistä suuremmassa määrin tarvetta taloudellisen toiminnan muuttamiseen siten, että se ei vaaranna vaan pikemminkin edistää kestävyyden tavoitteita. Onkin kysyttävä, miten muutamme tuotanto- ja kulutustapojamme niin, että turvaamme ihmisten ja ympäristömme hyvinvoinnin? Miltä talous näyttäisi, jos se kunnioittaisi planetaarisia rajoja ja pyrkisi hyvinvointiin sekä oikeudenmukaisuuteen? Talous on osa luontoa ja yhteiskuntaa, ja myös kriittisesti riippuvainen näiden laajempien systeemien toimivuudesta. Ehdotamme, että tulevaisuusvaliokunta selvittää, miten talouspolitiikassa voitaisiin ottaa ohjenuoraksi planetaarinen hyvinvointi ja minkälaisilla erilaisilla vaihtoehtoisilla ratkaisuilla se voisi toteutua.

Tällä hetkellä yhtenä toimeen tarttumisen pullonkaulana on puute positiivisista visioista, joissa planetaarinen kestävyys toteutuu uskottavasti koko yhteiskunnassa. Kestävyyteen liittyvät tulevaisuudenkuvat ovat yksipuolisia ja vastakkainasettelua herkästi korostavia. Tarvitaan vaihtoehtoisia näkökulmia tulevaisuuteen, jotka ovat samaan aikaan sekä positiivisia että kestäviä. Positiivisten tulevaisuudenkuvien puute näkyy tällä hetkellä voimakkaasti nuorissa, joiden joukossa näköalattomuus ja toivottomuus ovat yleistyneet ja ympäristökriisiin liittyvä ahdistus ja masennus lisääntynyt. Jotta kestävyyskriisi saadaan ratkaistua, yhteiskunta tarvitsee positiivisia tulevaisuusvisioita, joita kohti pyrkiä. Siksi valiokunnan selvityksen tulisikin painottua muutoksen tuomiin uusiin mahdollisuuksiin ja positiivisiin vaikutuksiin muun muassa yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointiin.

Selvityksessä voitaisiin hahmotella useita erilaisia vaihtoehtoja uudenlaisista talousjärjestelmistä. Tällä hetkellä talouden kestävyysmurrokseen liittyvässä tutkimuksessa pohditaan mm. seuraavia teemoja: vaihtoehtoiset taloudellisen kestävyyden määritelmät, materiaaliseen kasvuun perustuvan talousmallin kyseenalaistaminen, kohtuullisuuden rooli kestävissä toimintatavoissa, yritys- ja sijoitustoiminnan uudet muodot, valtion rooli muutoksessa, siirtymän vaikutukset valtiontalouteen ja eläkejärjestelmään sekä rahajärjestelmän muutos.

**Turun yliopisto**
20014 Turun yliopisto
Puhelin 029 450 5000

TURUN YLIOPISTO

TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUS

**Teknologiakehityksen sokeat pisteet**

Tekoäly voi mullistaa yhteiskuntiamme hyvin perustavanlaatuisella tavalla. Ehdotamme, että tulevaisuusvaliokunta laatisi selvityksen tekoälykeskustelun sokeista pisteistä: mitä uhkia ja mahdollisuuksia tämänhetkisessä keskustelussa on jäänyt huomiotta? Pohdittavia kysymyksiä ovat esimerkiksi vaikutukset työelämään, ihmissuhteisiin, sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Miten tekoäly voi vaikuttaa tapaamme keskustella yhteiskunnallisista asioista ja tehdä päätöksiä? Mitä voi seurata siitä, että tekoälyn kehitys tapahtuu tällä hetkellä pääosin demokraattisten prosessien ulkopuolella, erityisesti kansainvälisten isojen alustatalousyhtiöiden toimesta? Mitä riskejä liittyy siihen, että yhteiskunnat ovat entistä riippuvaisempia tietojärjestelmistä ja -laitteista? Miten tekoälyyn liittyvään lainsäädäntötyöhön voidaan tuoda nykyistä enemmän ennakoivia elementtejä?

Myös ympäristönäkökulma tulisi ottaa huomioon tekoälyä tarkastellessa: löytyykö uusia mahdollisuuksia planetaaristen haasteiden ratkaisemiseen vai ovatko haitat suurempia? Esimerkiksi jatkuva tietoteknologioiden kehittyminen on luonut tilanteen, jossa tietojärjestelmiemme ylläpito luo kasvavaa häiriöttömän sähköenergian tarvetta ja kysyntää strategisille mineraaleille, jotka ovat uusiutumattomia.

**Utopioita oikeudenmukaisesta maailmasta?**

Autoritääristen valtioiden maailmanpoliittinen painoarvo kasvaa samalla kun demokratiaa ja tasa-arvoa vahvistanut globaali kehitys vaikuttaa pysähtyneen. Samanaikaisesti suomalaisessakin yhteiskunnassa eriarvoisuus ja polarisaatio lisääntyy. Epätasa-arvo ja syrjäytyminen niin valtioiden sisällä kuin välillä tuottaa jännitteitä, jotka pitkällä aikavälillä pyrkivät purkautumaan jollakin tavalla. Epäoikeudenmukaisuutta tuottava kehitys sisältääkin aina riskin yhteiskuntarauhalle sekä yhteiskuntajärjestelmän legitimaatiolle ja uskottavuudelle. Esitämme, että tulevaisuusvaliokunta kiinnittäisi huomiota epäoikeudenmukaisuuden, polarisaation ja syrjäytymisen lisääntymiseen niin kansallisesti kuin globaalistikin. Keskustelun herättämiseksi ajatuksen voisi kääntää toisin päin, ja miettiä, minkälainen maailma olisi oikeudenmukainen. Minkälainen maailma vähentäisi polarisaatiota ja syrjäytymistä ja sen sijaan loisi mahdollisuuksia hyvinvointiin kaikille, varsinkin jos otamme huomioon planeettamme rajalliset resurssit? Mikä on oikeudenmukaista eri sukupolvien välillä, kun otamme huomioon myös tulevat sukupolvet? Minkälaiset (demokraattisen) päätöksenteon rakenteet tukisivat sosiaalisesti yhtenäisemmän maailman kehittymistä? Ja mikä on Suomen rooli vaikka globaalin oikeudenmukaisuuden edistämisessä? Pohdintaa oikeudenmukaisuutta edistävistä utopioista voisi edistää esimerkiksi sarjalla työpajoja ja niistä koottavalla julkaisulla.

**Maailma Ukrainan sodan jälkeen**

Kiinan sekä muiden BRICS maiden maailmanpoliittinen asema on vahvistunut ja valtatasapainot ovat muuttumassa muun muassa Ukrainan sodan myötä. Näihin kehityskulkuihin liittyy monia Suomelle kriittisiä kysymyksiä, joita olisi hyvä tarkemmin pohtia. Ehdotamme, että tulevaisuusvaliokunta selvittäisi Ukrainan sodan jälkeisen tulevaisuuden vaihtoehtoisia kehityskulkuja: Millainen maailma on Ukrainan sodan päättymisen jälkeen? Miten saada aikaan rauha, joka loisi tasapainon Eurooppaan? Kuinka BRICS-maiden kasvu ja vahvistuminen vaikuttaa Suomen tuleviin toimintamahdollisuuksiin ja kokonaisturvallisuuteen? Yhtenä näkökulmana voisi myös olla tutustuminen Ukrainassa tehtävään ennakointi- ja tulevaisuustyöhön jälleenrakennuksen suhteen.

**Maahanmuuton ja väestökehityksen kansalliset skenaariot**

Maahanmuutto ja Suomen väestökehitys ovat kriittisiä aiheita, mutta keskustelu on usein pirstoutunutta ja polarisoitunutta eivätkä eri näkökulmat keskustele keskenään. Ikääntyminen, kuntien erilaistuva väestötilanne, pakolaiset, työperäinen maahanmuutto, turvallisuus, kotoutuminen, integraatio, kansainvälistyminen… Haasteita on paljon, mutta niiden ratkaisemiseksi tarvittaisiin ymmärrystä maahanmuuton ja väestökehityksen kokonaiskuvasta sekä pyrkimystä avoimeen ja moniarvoiseen

dialogiin. Ehdotamme, että tulevaisuusvaliokunta voisi koota yhteen maahanmuuttoon ja Suomen väestökehitykseen liittyvää tietoa, arvoja ja näkökulmia kansallisten skenaarioiden muodossa.

**Suomalaisen ruokajärjestelmän resilienssi**

Suomalaiseen ruokajärjestelmään kohdistuu muutospaineita monelta eri suunnalta. Maataloustuotannon kannattavuuskriisi ja tuottajien asema arvoketjussa luovat epävakautta ja kaventavat mahdollisuuksia reagoida muutoksiin joustavasti. Luontokato sekä ilmastonmuutos uhkaavat ruoantuotantoa sekä globaaleja ruoan tuotannon rakenteita ja ruoan riittävyyttä kaikkien tarpeisiin. Samanaikaisesti alalla on paljon uusia innovaatioita, kuten vesiviljely (aquaponics) ja soluviljelmät, jotka haastavat perinteisiä menetelmiä. Ehdotamme, että tulevaisuusvaliokunta voisi selvittää, miten kotimaisen, kestävän ruoantuotannon innovaatioiden edistämistä voitaisiin tukea, minkälaisia konflikteja alan kehittymiseen liittyy sekä millä tavalla voimme varmistaa suomalaisen ruoantuotannon ja ruoan riittävyyden myös tilanteessa, jossa ilmaston muutos tai luontokato uhkaavat ruoan saatavuutta.

**Yritysten ja organisaatioiden tulevaisuusajattelun laajentaminen**

Yritykset ja julkiset organisaatiot tekevät jatkuvasti päätöksiä, joiden vaikutukset kantavat kymmeniä, jollei satoja vuosia eteenpäin. Tästä huolimatta aktiivinen tulevaisuuden ennakointi ja siihen liittyvien työkalujen osaava hyödyntäminen on vähäistä. Strategisessa päätöksenteossa pitkän tähtäimen ajattelu jää yhä useasti lyhyen tähtäimen intressien jalkoihin. Tulevaisuuden epävarmuuksien, vaihtoehtojen ja riskien ammattimaista käsittelyä yrityksissä ja organisaatioissa tulisi kehittää. Ehdotamme, että tulevaisuusvaliokunta selvittäisi mahdollisuuksia tukea yrityksiä ja organisaatioita tässä kehittämishaasteessa.

**Lopuksi**

Kestävyyshaasteiden ratkaisemiseksi on löydettävä vaihtoehtoisia keinoja, joita on pohdittava, punnittava ja arvioitava. Tähän työhön tulevaisuudentutkimus ja ennakointi ovat erityisen sopivia. Niiden avulla voidaan tarkastella erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja monitieteisesti ja monialaisesti ja tuottaa tietoa niistä päätöksentekoon. Vaihtoehtoja voidaan arvioida ja arvottaa myös kansalaisyhteiskunnan tasolla.

Yhteenvetona esitämme, että planetaariseen kestävyyteen liittyvät kysymykset ovat mielestämme lähivuosien tärkeimpiä ratkaistavia haasteita. Niiden ratkaiseminen tai ratkaisematta jättäminen heijastuu kaikkeen ihmisen toimintaan tällä planeetalla, niin Suomessa kuin muualla. Ratkaisujen etsimisessä, niiden arvioimisessa ja arvottamisessa tarvitaan tulevaisuustyötä ja -osaamista, joiden jatkuvuus tulisi turvata.

Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen puolesta

Turussa 16.11.2013

Juha Kaskinen
Johtaja
Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Turun yliopisto